

శ్రీః
శ్రీమతే రామానుజాయ నమః
శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః
శ్రీసీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నహనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే

॥ వింశః సర్గః ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

శ్రీ రంగరామానుజ మహాదేశికన్

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

శ్రీః
శ్రీమతే రామానుజాయ నమః
శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః
శ్రీసీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నహనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః

॥ వింశః సర్గః ॥

రాజ్ఞో దశరథస్యేతరాసాం రాజ్ఞీనాం విలాపః, శ్రీరామస్య కౌసల్యాయా భవనే
గమనం తాం ప్రతి స్వవనవాసవృత్తాంతనివేదనం కౌసల్యాయా మూర్చ్ఛా
భువి పతనం చ శ్రీరామేణోత్థాపితాయాస్తస్యాస్తమవలోకయంత్యా విలాపః

తస్మింస్తు పురుషవ్యాఘ్రే నిష్కామతి కృతాంజలౌ |
ఆర్తశబ్దో మహాన్ జజ్ఞే స్త్రీణామంతఃపురే తదా || 2.20.1 ||

కృత్యేష్వచోదితః పిత్రా సర్వస్యాంతఃపురస్య చ |
గతిశ్చ శరణం చాసీత్ స రామోఽద్య ప్రవత్స్యతి || 2.20.2 ||

కౌసల్యాయాం యథా యుక్తో జనన్యాం వర్తతే సదా |
తథైవ వర్తతేఽస్మాను జన్మప్రభృతి రాఘవః || 2.20.3 ||

న క్రుధ్యత్యభిశప్తోఽపి క్రోధనీయాని వర్జయన్ |
క్రుద్ధాన్ ప్రసాదయన్ సర్వాన్ స ఇతోఽద్య ప్రవత్స్యతి || 2.20.4 ||

అబుద్ధిర్భత నో రాజా జీవలోకం చరత్యయం |
యో గతిం సర్వభూతానాం పరిత్యజతి రాఘవం || 2.20.5 ||

ఇతి సర్వా మహిష్యస్తా వివత్సా ఇవ ధేనవః |
పతిమాచుక్రుశుశ్చాపి సస్వనం చాపి చుక్రుశుః || 2.20.6 ||

స హి చాంతఃపురే ఘోరమార్తశబ్దం మహీపతిః |
పుత్రశోకాభిసంతప్తః శ్రుత్వా వ్యాలీయతాసనే || 2.20.7 ||

రామస్తు భృశమాయస్తో నిఃశ్వుసన్నివ కుంజరః |
జగామ సహితో భ్రాత్రా మాతురంతఃపురం వశీ || 2.20.8 ||

సోఽపశ్యత్ పురుషం తత్ర వృద్ధం పరమపూజితం |
ఉపవిష్టం గృహద్వారి తిష్ఠతశ్చాపరాన్ బహూన్ || 2.20.9 ||

దృష్ట్వైవ తు తదా రామం తే సర్వే సముపస్థితాః |
జయేన జయతాం శ్రేష్ఠం వర్ధయంతి స్మ రాఘవం || 2.20.10 ||

ప్రవిశ్య ప్రథమాం కక్ష్యాం ద్వితీయాయాం దదర్శ సః |
బ్రాహ్మణాన్ వేదసంపన్నాన్ వృద్ధాన్ రాజ్ఞాభిసత్కృతాన్ || 2.20.11 ||

ప్రణమ్య రామస్తాన్ వృద్ధాన్స్తృతీయాయాం దదర్శ సః |
స్త్రీయో బాలాశ్చ వృద్ధాశ్చ ద్వారరక్షణతత్పరాః || 2.20.12 ||

వర్ధయిత్వా ప్రహృష్టాస్తాః ప్రవిశ్య చ గృహం స్త్రీయః |
న్యవేదయంత త్వరితం రామమాతుః ప్రియం తదా || 2.20.13 ||

కౌసల్యాపి తదా దేవీ రాత్రిం స్థిత్యా సమాహితా |
ప్రభాతే చాకరోత్ పూజాం విష్ణోః పుత్రహితైషిణీ || 2.20.14 ||

సా క్షౌమవసనా హృష్టా నిత్యం వ్రతపరాయణా |
అగ్నిం జహోతి స్మ తదా మంత్రవత్ కృతమంగలా || 2.20.15 ||

ప్రవిశ్య తు తదా రామో మాతురంతఃపురం శుభం |
దదర్శ మాతరం తత్ర హావయంతీం హలతాశనం || 2.20.16 ||

దేవకార్యనిమిత్తం చ తత్రాపశ్యత్ సముద్యతం |
దధ్యక్షతఘృతం చైవ మోదకాన్ హవిషస్తథా || 2.20.17 ||

లాజాన్ మాల్యాని శుక్లాని పాయసం కృసరం తథా |
సమిధః పూర్ణకుంభాంశ్చ దదర్శ రఘునందనః || 2.20.18 ||

తాం శుక్లక్షౌమసంవీతాం వ్రతయోగేన కర్మితాం |
తర్పయంతీం దదర్శాద్భిర్దేవతాం వరవర్ణినీం || 2.20.19 ||

సా చిరస్యాత్మజం దృష్ట్వా మాతృనందనమాగతం |
అభిచక్రామ సంహృష్టా కిశోరం వడవా యథా || 2.20.20 ||

స మాతరముపక్రాంతాముపసంగృహ్య రాఘవః |
పరిష్వక్తశ్చ బాహుభ్యామవఘ్రాతశ్చ మూర్ధని || 2.20.21 ||

తమువాచ దురాధర్షం రాఘవం సుతమాత్మనః |
కౌసల్యా పుత్రవాత్సల్యాదిదం ప్రియహితం వచః || 2.20.22 ||

వృద్ధానాం ధర్మశీలానాం రాజర్షీణాం మహాత్మనాం |
ప్రాప్నుహ్యాయుశ్చ కీర్తిం చ ధర్మం చాప్యచితం కులే || 2.20.23 ||

సత్యవ్రతిజ్ఞం పితరం రాజానం పశ్య రాఘవ |
అద్వైవ త్వాం స ధర్మాత్మా యౌవరాజ్యేఽభిషేక్ష్యతి || 2.20.24 ||

దత్తమాసనమాలభ్య భోజనేన నిమంత్రితః |
మాతరం రాఘవః కించిత్ ప్రసార్యాంజలిమబ్రవీత్ || 2.20.25 ||

స స్వభావవినీతశ్చ గౌరవాచ్ఛ తథానతః |
ప్రస్థితో దండకారణ్యమాప్రఘ్నుముపచక్రమే || 2.20.26 ||

దేవి నూనం న జానీషే మహద్ భయముపస్థితం |
ఇదం తవ చ దుఃఖాయ వైదేహ్య లక్ష్మణస్య చ || 2.20.27 ||

గమిష్యే దండకారణ్యం కిమనేనాసనేన మే |
విష్టరాసనయోగ్యో హి కాలోఽయం మాముపస్థితః || 2.20.28 ||

చతుర్దశ హి వర్షాణి వత్స్యామి విజనే వనే |
కందమూలఫలైర్జీవన్ హిత్యా మునివదామిషం || 2.20.29 ||

భరతాయ మహారాజో యౌవరాజ్యం ప్రయచ్ఛతి |
మాం పునర్దండకారణ్యం వివాసయతి తాపసం || 2.20.30 ||

స షట్ చాష్టౌ చ వర్షాణి వత్స్యామి విజనే వనే |
ఆసేవమానో వన్యాని ఫలమూలైశ్చ వర్తయన్ || 2.20.31 ||

సా నికృత్యేవ సాలస్య యష్టిః పరశునా వనే |
పపాత సహసా దేవీ దేవతేవ దివశ్చ్యుతా || 2.20.32 ||

తామదుఃఖోచితాం దృష్ట్వా పతితాం కదలీమివ |
రామస్తూత్యాపయామాస మాతరం గతచేతసం || 2.20.33 ||

ఉపావృత్తోత్థితాం దీనాం వడవామివ వాహితాం |
పాంసుగుంతితసర్వాంగీం విమమర్మ చ పాణినా || 2.20.34 ||

సా రాఘవముపాసీనమసుఖార్తా సుఖోచితా |
ఉవాచ పురుషవ్యాఘ్రముపశృణ్వతి లక్ష్మణే || 2.20.35 ||

యది పుత్ర న జాయేథా మమ శోకాయ రాఘవ |
న స్మ దుఃఖమతో భూయః పశ్యేయమహమప్రజాః || 2.20.36 ||

ఏక ఏవ హి వంధ్యాయాః శోకో భవతి మానసః |
అప్రజాస్మీతి సంతాపో న హ్యాన్యః పుత్ర విద్యతే || 2.20.37 ||

న దృష్టపూర్వం కల్యాణం సుఖం వా పతిపౌరుషే |
అపి పుత్రే విపశ్యేయమితి రామాస్థితం మయా || 2.20.38 ||

సా బహునాన్యమనోజ్ఞాని వాక్యాని హృదయచ్ఛిదాం |
అహం శ్రోష్యే సపత్నీనామవరాణాం పరా సతీ || 2.20.39 ||

అతో దుఃఖతరం కిం ను ప్రమదానాం భవిష్యతి |
మమ శోకో విలాపశ్చ యాదృశోఽయమనంతకః || 2.20.40 ||

త్వయి సన్నిహితేఽప్యేవమహమాసం నిరాకృతా |
కిం పునః ప్రోషితే తాత ధ్రువం మరణమేవ హి || 2.20.41 ||

అత్యంతం నిగృహీతాస్మి భర్తుర్నిత్యమసమ్మతా |
పరివారేణ కైకేయాః సమా వాప్యథవావరా || 2.20.42 ||

యో హి మాం సేవతే కశ్చిదపి వాప్యనువర్తతే |
కైకేయాః పుత్రమన్వీక్ష్య స జనో నాభిభాషతే || 2.20.43 ||

నిత్యక్రోధతయా తస్యాః కథం ను ఖరవాది తత్ |
కైకేయ్యా వదనం ద్రష్టుం పుత్ర శక్ష్మామి దుర్గతా || 2.20.44 ||

దశ సప్త చ వర్షాణి జాతస్య తవ రాఘవ |
అతీతాని ప్రకాంక్షంత్యా మయా దుఃఖపరిక్షయం || 2.20.45 ||

తదక్షయం మహద్దుఃఖం నోత్సహే సహితుం చిరాత్ |
విప్రకారం సపత్నీనామేవం జీర్ణాపి రాఘవ || 2.20.46 ||

అపశ్యంతీ తవ ముఖం పరిపూర్ణశశిప్రభం |
కృపణా వర్తయిష్యామి కథం కృపణజీవికా || 2.20.47 ||

ఉపవాసైశ్చ యోగైశ్చ బహుభిశ్చ పరిశ్రమైః |
దుఃఖసంవర్ధితో మోఘం త్వం హి దుర్గతయా మయా || 2.20.48 ||

స్థిరం ను హృదయం మన్యే మమేదం యన్న దీర్యతే |
ప్రావృషీవ మహానద్యాః స్పృష్టం కూలం నవాంభసా || 2.20.49 ||

మమైవ నూనం మరణం న విద్యతే
న చావకాశోఽస్తి యమక్షయే మమ |
యదంతకోఽద్వైవ న మాం జిహీర్షతి
ప్రసహ్య సింహో రుదతీం మృగీమివ || 2.20.50 ||

స్థిరం హి నూనం హృదయం మమాయసం
న భిద్యతే యద్ భువి నో విదీర్యతే |
అనేన దుఃఖేన చ దేహమర్పితం
ధ్రువం హ్యకాలే మరణం న విద్యతే || 2.20.51 ||

ఇదం తు దుఃఖం యదనర్థకాని మే
వ్రతాని దానాని చ సంయమాశ్చ హి |
తపశ్చ తప్తం యదపత్యకామ్యయా
సునిష్ఠలం బీజమివోప్తమూషరే || 2.20.52 ||

యది హ్యకాలే మరణం యదృచ్ఛయా
లభేత కశ్చిద్ గురుదుఃఖకర్మితః |
గతాహమద్వైవ పరేతసంసదం
వినా త్వయా ధేనురివాత్మజేన వై || 2.20.53 ||

అథాపి కిం జీవితమద్య మే వృథా
త్వయా వినా చంద్రనిభాననప్రభ |
అనువ్రజిష్యామి వనం త్వయైవ గౌః
సుదుర్బలా వత్సమివాభికాంక్షయా || 2.20.54 ||

భృశమసుఖమమర్షితా తదా బహు
విలలాప సమీక్ష్య రాఘవం |

వ్యసనముపనిశామ్య సా మహాత్
సుతమివ బద్ధమవేక్ష్య కిన్నరీ || 2.20.55 ||

|| ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే
అయోధ్యాకాండే వింశః సర్గః ||